

дня окремо. Тому вірним, на нашу думку, є положення, що розрахунок суми стягуваної пені повинен бути зроблений за термін 6 місяців до дня подачі позову.

Література

1. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Общие положения. – М.: Статут, 1997. – 681 с.
2. Гражданское право: В 2 т. Т. 1. Учебник / Под ред. Е.А. Суханова. – М.: БЕК, 1994. – 348 с.
3. Гришин Д.А. Неустойка: современная теория / Актуальные проблемы гражданского права. Вып. 2. Сборник статей под ред. проф. М.И. Брагинского. – М.: Статут. ИГ «Юрист», 2000. – С. 103–141.
4. Константинова В.С. Правовое обеспечение хозяйственных обязательств. – Саратов, 1987. – 117 с.
5. Мейер Д.И. Русское гражданское право. Ч. 2. – М.: Статут, 1997.
6. Райхер В.К. Правовые вопросы договорной дисциплины в СССР. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1958. – 267 с.
7. Чабаевская О.В. Устоять с неустойкой // Юридическая практика. – 2002. – № 4. – 10 с.

¹ Константинова В.С. Правовое обеспечение хозяйственных обязательств. – Саратов, 1987. – 31 с.

² Гражданское право: Учебник. Т. 2 / Под ред. Е.А. Суханова. – М.: БЕК, 1993. – 29 с.

³ Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Общие положения. – М.: Статут, 1997. – 384 с.

⁴ Райхер В.К. Правовые вопросы договорной дисциплины в СССР. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1958. – С. 164–165.

⁵ Гришин Д.А. Неустойка: современная теория / Актуальные проблемы гражданского права. Сб. статей / Под ред. проф. М.И. Брагинского. – М.: Статут. ИГ «Юрист», 2000. – Вып. 2. – С. 107–118.

⁶ Мейер Д.И. Русское гражданское право. Ч. 2. – М.: Статут, 1997. – С. 184–185.

⁷ Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Общие положения. – М.: Статут, 1997. – 546 с.

⁸ У такої точки зору є і певні прихильники: див., напр. Чабаевская О.В. Устоять с неустойкой // Юридическая практика. – 2002. – № 4. – 10 с.

Гелевей О.Я.,

*здобувач кафедри цивільного права
Національної академії внутрішніх справ
України, директор юридичної фірми
“Консалтинг”, м. Київ*

ЗМІСТ НЕУСТОЙКИ В НОВОМУ ЦК УКРАЇНИ

Одним із принципів сучасного цивільного права є свобода договору. Свобода договору полягає не лише в праві учасників цивільного обігу самостійно обирати контрагента, вирішувати питання щодо доцільності укладання того чи іншого договору в цілому, формуванні змісту договору, а й у визначенні сторонами на власний розсуд конкретного способу забезпечення

В юридичній літературі під способами забезпечення виконання зобов'язань традиційно розуміють додаткові забезпечувальні заходи, які мають спеціальний характер і дають можливість досягнути виконання незалежно від того, чи заподіяні кредитором збитки і чи є у боржника майно, на яке може бути звернене стягнення за виконавчим документом [1, с. 270–273].

Контрагент не завжди має можливість довести розмір заподіяних порушенням договору збитків. Окрім того, відшкодування матеріальних збитків інколи не може повною мірою компенсувати шкоди, заподіяної інтересам кредитора [2, с. 364]. Тому в цьому випадку сторони змушені вживати превентивних заходів для стимулювання належного виконання зобов'язання боржником.

Основним засобом забезпечення належного виконання цивільно-правових зобов'язань в умовах ринкової економіки залишається неустойка. За своєю юридичною природою неустойка є зобов'язанням акцесорним, мета якого – забезпечити належне виконання основного зобов'язання, тобто забезпечити передачу речі, виконання роботи, надання послуг тощо. Неустойка є дійсною:

- а) при наявності визначеного сторонами головного зобов'язання;
- б) припиняється з належним виконанням сторонами головного зобов'язання.

В ст. 572 нового ЦК України неустойкою (штрафом, пенею) вважається передбачена законом чи договором грошова сума чи інша встановлена договором майнова цінність, яку боржник зобов'язаний сплатити або передати кредиторіві у разі невиконання або неналежного виконання ним основного зобов'язання.

Порівнюючи поняття неустойки, яке наведено в ст. 179 діючого ЦК України, із поняттям, яке дає законодавець в новому ЦК, ми бачимо, що зміст неустойки дещо змінився, оскільки під неустойкою законодавець розуміє вже не виключно грошову суму, а і “іншу встановлену договором цінність”.

Зазначимо, що визначаючи поняття неустойки, вітчизняний законодавець повертається до поняття, яке існувало в ЦК України 1923 р. і який також не виключав встановлення неустойки у вигляді певної майнової цінності.

Ефективним засобом застосування правової норми є її належне тлумачення. Який же зміст вкладає законодавець в поняття “інша встановлена договором цінність”, оскільки результат тлумачення завжди має бути адекватним дійсності змісту, який укладає законодавець у правову норму [3, с. 13].

Необхідність тлумачення обумовлена тим, що норми права носять загальний характер, а повинні застосовуватися до конкретних фактів. Необхідність тлумачення також диктується і особливостями формулювання законодавчих норм: їх стислістю і певною абстрактністю. Саме тлумачення норм права сприяє їх належному застосуванню всіма суб'єктами цивільних правовідносин.

В той же час зміст норми, яка тлумачиться, залежить перш за все від реципієнта, якій схильні “вчитувати” такий смисл, який найбільш сприятиме або ж якомога менш перешкоджатиме задоволенню їх потреб та інтересів [4, с. 23].

Таким чином, тлумачити зміст наведеного в законі поняття повинні не кредитор чи боржник, а особа, яка не є зацікавленою.

Як вже зазначалося, вітчизняний законодавець в свій час пробував пов'язати зміст неустойки не лише з грошовою сумою, а і з її товарністю. Але дослідження вчених радянського періоду свідчать про те, що саме невизначеність змісту не дало контрагентам можливості на практиці застосувати неустойку не в грошовій формі. Автор монографічної роботи з питань неустойки проф. К.Граве спромігся знайти в арбітражній практиці лише один приклад застосування її не в грошовій формі, коли при укладанні договору купівлі-продажу автомобіля сторони передбачили як неустойку сплату потерпілій стороні 308 пудів цукру [5, с. 54–55].

Вимоги щодо неустойки законодавець пред'являє лише в загальному вигляді. Так, якщо неустойка носить договірний характер, то під загрозою її недійсності діюче законодавство вимагає виключно її письмову форму.

Угода про неустойку може бути як безпосередньо включена в текст договору, так і оформлена окремою додатковою угодою.

Питання щодо встановлення неустойки в грошовому вираженні і порядку її обрахування досліджені в сучасній цивілістиці досить ґрунтовно [6, с. 363–366]. Що ж необхідно розуміти в новітньому цивільному законодавстві під неустойкою у вигляді “іншої майнової цінності”?

На нашу думку, в цьому випадку предмет неустойки повинен відповідати наступним вимогам:

- відповідати загальному правовому режиму речей. Звичайно, як неустойка не можуть в договорі фігурувати речі, вилучені із обігу або обмежені в обігу;
- майно повинно належати боржнику на праві власності або ж боржник повинен довести, що він без ускладнень в будь-який час може набути право власності на таке майно;
- предметом неустойки можуть виступати лише речі, визначені з родовими ознаками, оскільки саме “родові речі не гинуть”. Лише така категорія речей дає кредитору реально захистити його права у випадку невиконання боржником як основного, так і додаткового зобов'язання, оскільки дозволить без будь-яких ускладнень вимагати виконання в натурі, а органи державної виконавчої служби зможуть без зволікань і ускладнень виконати судові рішення;
- передача і набуття майна, яке буде становити предмет неустойки, повинно відповідати спеціальній правоздатності контрагентів;
- виконання боржником додаткового зобов'язання не повинно порушувати прав третіх осіб (співвласників, інших володільців речового права);
- майнові цінності, які визначені в договорі як неустойка, повинні або являти собою об'єкт постійної зацікавленості кредитора, або надавати йому можливість реалізувати їх і отримати задоволення в повному обсязі;
- товарна неустойка повинна бути вичерпним чином визначена в договорі (зазначено найменування речей, їх вага, кількість, комплектність, асортимент, номенклатура, сортність, вологість, забрудненість, норми допуску тощо).
- застосування родових речей як неустойки надасть суду можливість у відповідності із законом врахувати ступінь вини боржника чи кредитора та зменшити її розмір, що було б неможливим, якби неустойкою визнавали речі індивідуально визначені і неподільні (будинки, картину тощо).

Вичерпна за змістом угода щодо товарної неустойки дасть можливість контрагентам належним чином використовувати цей засіб забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань.

Література

1. Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Співак В.М. Цивільне право України. Загальна частина: Навч. посібник. – К.: Наук. думка, 2000.
2. Нам. К. Убытки и неустойка // Актуальные проблемы гражданского права / Под ред. М.И. Брагинского. – М.: Статут, 1999.
3. Власов Ю.І. Проблеми тлумачення норм права: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2000.
4. Рабинович П., Савчук Н. Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект. – Право України. - 2001. – № 1.
3. Граве В.К. Договорная неустойка в советском праве. – М., 1950.
4. Харитонов Е.О., Саниахметова Н.А. Гражданское право: Учеб. пособие. – К.: А.С.К., 2001.